Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae

PASIVUL CU *A VENI* − TRADUCERE DIN ITALIANĂ SAU INOVAȚIE ROMÂNEASCĂ?

1. PRELIMINARII

În română, ca şi în multe alte limbi, verbul *a veni* este polisemantic[1] şi are numeroase valori gramaticale[2]. În afară de sensul de bază, cel de mişcare/deplasare, *a veni* are, ca verb parțial desemantizat (operator verbal, verb semilexical)[3], mai multe valori: verb copulativ (*El îmi **vine** cumnat*), verb modal-aspectual, exprimând începutul iminent al unei acțiuni (*Îmi **vine** să plâng*) sau, în limba veche, deontic (*Pentr-aceea şerbul tău le ţâne, păzându-le întregi, cum **să vine***[4]). Între acestea se află valoarea pasivă, de care ne vom ocupa în cele ce urmează şi care a beneficiat de oarecare atenție în bibliografia românească, dar fără a primi o descriere completă.

Construcția este înregistrată ca existând în limba populară (în zona de sud) de Iorgu Iordan[5], menționată de Maria Manoliu[6] şi apoi discutată de Gabriela Pană

[1] În DLR, serie nouă, partea I, litera V, V-veni, Editura Academiei Române, Bucureşti, verbului *a veni* îi sunt rezervate circa 45 de pagini.

[2] Bibliografia despre gramaticalizarea verbelor de mişcare / deplasare în limbile lumii este imensă. Între punctele de reper, menționăm: Joan Bybee, Revere Perkins, William Pagliuca, *The Evolution of Grammar. Tense, Aspect, and Modality in the Languages of the World*, The University of Chicago Press, Chicago, Londra, 1994; Bernd Heine, Tania Kuteva, *World Lexicon of Grammaticalization,* Cambridge University Press, Cambridge, 2002; Paul J. Hopper, Elizabeth Closs Traugott, *Grammaticalization*, 3rd edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2003; Laure Lansari, *Les périphrases* aller *et* be going to: *métaphore et analyse contrastive*, în: Martine Coene, Liliane Tasmowski (editori), *On Space and Time in Language*, Clusium, Cluj-Napoca, 2005, p. 243−267; Steve Nicolle, *The Grammaticalization of Tense Markers: A Pragmatic Reanalysis*, *Cahiers Cronos,* nr. 17, 2006, p. 47−65; Natalya I. Stolova, *Expressing Time trought Space: A Comparative Diachronic Perspective on Romance Periphrastic Past and Future*, în: Martine Coene, Liliane Tasmowski (editori), *vol. cit.*, p. 193−207.

[3] Vezi Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, *The multiple grammaticalization of Rom.* veni *'come'*, comunicare prezentată la *The 44th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, 8–11th September 2011, Logroño, Spania.

[4] Dosoftei, *Psaltirea în versuri 1673,* ediție critică de N. A. Ursu, Cu un cuvânt-înainte de Înalt Prea Sfințitul Iustin Moisescu Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, Iaşi, 1974, p. 132.

[5] *Note sintactice*, în SCL, I, nr. 2, 1950, p. 269−279.

[6] *Gramatica comparată a limbilor romanice,* Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1971, p. 204.

LR, LXI, nr. 1, p. 73–108, Bucureşti, 2012

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

Dindelegan[7]. Existența pasivului cu *a veni* în dialectul istroromân este consemnată de *Tratatul de dialectologie*[8] şi comentată de Emanuela Timotin[9]. Al. Mareş[10] înregistrează existența pasivului cu *a veni* în *Foletul novel*, text tradus din limba italiană în secolul al XVIII-lea. Diversitea diacronică şi teritorială a acestei forme de pasiv ne îndreptățește să ne întrebăm dacă ne aflăm în fața unei singure construcții sau a unor construcții paralele, dacă este vorba despre o traducere sau despre o creație pe teren românesc şi dacă valorile acestui tip de pasiv sunt aceleaşi în toate aparițiile.

2. DE LA LATINĂ LA LIMBILE ROMANICE

Pasivul cu *a veni* este atestat în latină, în contexte de tipul: *si jumentum de via* ***coactum veniet*** (Mulom., 158, *apud* Bourciez[11]); *si equus de via coactus* ***uenerit*** (Mulomedicina Chironis, cca 400 a.d., I, III, 157, *apud* Ernout, Meillet[12]). Ernout şi Meillet sugerează că punctul de pornire pentru apariția pasivului cu *uenio, uenire* în latină (ca şi pentru gramaticalizarea acestui verb ca operator copulativ sau ca auxiliar de viitor, înregistrată încă din latină şi curentă în multe limbi romanice) îl reprezintă anumite colocații de tipul: ***uenire*** *in amicitiam, in calamitatem, in odium.*

Construcția există şi în câteva limbi romanice − italiană, spaniolă, sardă, unele varietăți retoromane[13]. Dintre acestea însă, numai în italiană pasivul cu *a veni* reprezintă o construcție curentă, obişnuită: *La minima infrazione può* ***venir punita*** (S. Pellico, Prig. 57, *apud* Bourciez[14]), ***viene biasimato*** (*apud* Bourciez[15]), ***vengo***

[7] *Note asupra pasivului*, în *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, Humanitas Educațional, Bucureşti, 2003, p. 133−139; *Construcții pasive şi construcții impersonale*, în: Valeria Guțu Romalo (coord.), *Gramatica limbii române*, vol. 2. *Enunțul*, Editura Academiei Române, 2008, p. 133−144.

[8] *Tratat de dialectologie românească,* Scrisul Românesc, Craiova, 1984.

[9] *Modalități de exprimare a pasivului în dialectele româneşti sud-dunărene,* în SCL, LI, nr. 2, 2000, p. 481−490.

[10] *Cine a fost Ioan Romanul, alias Frâncul*, I, în LR, 1993, XLII, nr. 2, p. 81−90; II, în LR, 1993, XLII, nr. 3, p. 117−122; III, în LR, 1993, XLII, nr. 4, p. 167−176; IV, în LR, 1993, XLII, nr. 5, p. 247−254.

[11] Edouard Bourciez, *Éléments de linguistique romane*, quatrième edition, Librairie C. Klincksieck, Paris, 1956, p. 268.

[12] Alfred Ernout, Antoine Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*. *Histoire des mots*, Tome II. Librairie C. Klincksieck, Paris, 1959, s.v. *uenire.*

[13] Vezi I. Fischer, *Latina dunăreană*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985, p. 121; Sanda Reinheimer Rîpeanu, *Lingvistica romanică,* All, Bucureşti, 2001, p. 305; Christian Lehmann, *Thoughts on grammaticalization*, second, revised edition, Seminar für Sprachwissenschaft der Universität, Erfurt, 2002, p. 28; Anna Giacalone Ramat, Andrea Sansò, *Venire 'come' as a passive auxiliary in Italian,* comunicare prezentată la *The 44th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, 8–11th September 2011, Logroño, Spania.

[14] *Op. cit*., p. 537.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

lodato (*apud* Posner[16]). Pasivul cu *a veni* există în multe limbi, din familii diferite: kurdă, kaşmiriană, marathi, latvian etc[17].

Motivaţia creării pasivului cu *a veni* este un subiect controversat. Maria Manoliu[18] şi Rebecca Posner[19] susţin ideea că pasivul cu *a veni* s-a creat din necesitatea de a adăuga pasivului prototipic, cel cu *a fi,* ideea de proces, nuanţa dinamică, uneori durativă, păstrată de la verbul de mişcare care s-a gramaticalizat ca operator pasiv. Anna Giacalone Ramat şi Andrea Sansò adaugă faptul că sensul pasiv al construcţiei se datorează orientării inerent pasive a participiului, responsabilă de reinterpretarea grupării *a veni* + participiu ca o construcţie pasivă conţinând informaţia „schimbare de stare".

Pasivul cu *a veni* din italiană a beneficiat de o atenţie mai mare faţă de structura paralelă din celelalte limbi. Giampaolo Salvi şi Lorenzo Renzi[20] arată că, în italiana veche, auxiliarul pasiv este întotdeauna *essere,* nu *venire,* aşa cum se întâmplă în italiana modernă, ceea ce exclude ipoteza moştenirii din latină. În italiana modernă, în construcţia *venire* + participiu, verbul *venire* are sensul 'diventare': *E allora gli cavalieri tutti* ***vennoro smarriti*** [diventarono smarriti, si smarirono] (*Tavola rotunda,* cap. 93, p. 352, *apud* Salvi, Renzi[21]). O datare mai precisă a construcţiei din italiană este oferită de Giacalone Ramat şi Sansò, în studiul citat, care arată că pasivul cu *a veni* din italiană a fost atestat pentru prima dată în texte dialectale nordice (din regiunea Veneţiei) din secolul al XIII-lea[22]. În varietatea toscană, care a stat la baza limbii italiene literare, pasivul cu *a veni* este atestat abia în secolele al XV-lea (la scriitori de alte origini) şi al XVI-lea (la scriitori de origine toscană), fiind, probabil, o copiere a modelului veneţian.

Valorile speciale ale pasivului cu *a veni* din italiana actuală sunt descrise de Martin Maiden şi Cecilia Robustelli[23]: diferenţa faţă de pasivul cu *a fi* constă în faptul că pasivul cu *a veni* este explicit dinamic, exprimând ideea că subiectul intră într-o stare, suferă un proces sau este supus unei acţiuni regulate/repetate. Spre deosebire de *La porta* ***è aperta***, enunţ a cărui citire oscilează între interpretarea statică („uşa e deschisă") şi cea dinamică („uşa e/a fost deschisă de cineva"), *La porta* ***vienne aperta*** este un enunţ interpretabil ca „uşa a fost deschisă de cineva".

[15] *Ibidem*.

[16] Rebecca Posner, *The Romance Languages,* Cambridge University Press, Cambridge, 1994, p. 180.

[17] Vezi Giacalone Ramat şi Sanso, *op. cit.*

[18] *Op. cit.*, p. 204.

[19] *Op. cit.*, p.180.

[20] *Grammatica dell'italiano antico*, vol. 1, Il Mulino, Bologna, 2010, p. 144.

[21] *Op. cit.*, p. 146.

[22] Primele texte scrise în limba italiană datează din secolul al X-lea. Faptul că între secolul al X-lea şi secolul al XIII-lea pasivul cu *a veni* nu este atestat în italiană este un argument împotriva ideii că structura ar fi moştenită din latină (sau, chiar dacă latina a fost un punct de plecare pentru această construcţie, dezvoltările interne ulterioare din italiană au avut un rol decisiv pentru extinderea construcţiei).

[23] *A Reference Grammar of Modern Italian*, second edition, Hodder Arnold, London, 2007 [2000], p. 282−284.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

Într-un exemplu de tipul *Nel nostro albergo le lenzuola e gli asciugamani* ***vengono cambiati*** *quotidianamente*, pasivul cu *a veni* sugerează că acțiunea este repetată zilnic. Această structură ar fi redată cel mai bine în română prin pasivul cu *se* (*În hotelul nostru,* ***se schimbă*** *prosoapele în fiecare zi*), însă ideea de acțiune repetată (sau citirea generică) este comună pasivului cu *a veni* din cele două limbi.

3. PASIVUL CU *A VENI* ÎN ROMÂNĂ

Aşa cum se ştie, româna are un pasiv cu *a fi* + participiu şi un pasiv cu *se.* Pe lângă acestea, distribuția pasivului cu *a veni* + participiu este strict limitată. Totuşi, structura apare în trei registre diferite: în limba vorbită actuală din sudul țării (**3.1**), în dialectul istroromân (**3.2.**) şi în traduceri din limba italiană (**3.3**).

3.1. Pasivul cu *a veni* în limba vorbită

Existența unei forme de pasiv cu *a veni* în vorbirea populară şi familiară din unele regiuni ale țării (zona Buzăului, din sud-estul țării, zona Olteniei din sudul țării) a fost semnalată de Iorgu Iordan, care, în studiul citat, înregistrează câteva exemple: *Cratița în care se coace cozonacul* ***vine unsă*** *cu unt sau cu grăsime, ca să nu se lipească de ea cozonacul; Partea asta a feței de masă* ***vine festonată****; Firul* ***vine bătut*** *la margine; Celălalt bec* ***vine slăbit****; Grinda aceea* ***vine aşezată*** *aici.* Pasivul cu *a veni* este atestat şi în texte literare apropiate de modelul folcloric: *În coaja prăjinei* ***vin însemnate,*** *deosebit de numărul oilor, gălețile... ce le ia de la stână fiecare propritar* (Păcală, M. R. 144, în DLR, s.v. *veni*); *Peste temeiuri* ***vin culcate,*** *pe axele de lungime, bârnele de brad* (Păcală, M. R. 404, în DLR, s.v. *veni*).

Iorgu Iordan a arătat că nu e vorba despre un pasiv în sens strict, ci de o echivalență cu reflexiv-pasivul care, într-adevăr, poate fi folosit, paralel, pentru toate construcțiile de mai sus, diferența semantică nefiind extrem de mare: *se unge; se festonează; se bate; se slăbeşte; se aşază; se însemnează; se culcă.*

Analiza exemplelor menționate, precum şi faptul că echivalența stabilită de Iorgu Iordan este între pasivul cu *a veni* şi cel cu *se* (nu cel cu *a fi*) ne permit să observăm că, spre deosebire de pasivul cu *a fi,* care este „neutru", cel cu *a veni* încorporează o valoare suplimentară modală, mai precis (atenuat) deontică[24] sau aspectual-iterativă: *vine unsă, festonată, slăbit* etc. nu înseamnă „este unsă, festonată, slăbit", ci „trebuie unsă, festonată, slăbit" sau „de obicei, se unge, se festonează, se slăbeşte". De asemenea, în toate exemplele menționate, pasivul cu *a veni* nu este însoțit de un complement de agent, ceea ce poate însemna că, la fel ca pasivul cu *se,* cel cu *a veni* preferă marginalizarea agentului, ceea ce favorizează citirile generice. Toate exemplele menționate mai sus au citire generică, cu excepția unuia (*Grinda aceea* ***vine aşezată*** *aici*, în care citirea specifică se obține prin prezența elementelor deictice, *aceea, aici*).

[24] Valoarea modală deontică (engl. *necessive*) a pasivului cu *a veni* din diverse limbi (italiană, română, marathi, hindi etc.) este discutată de Philippe Bourdin, *When* come *and* go, *go necessive*, comunicare prezentată la *The 44th Annual Meeting of the Societas Linguistica Europaea*, 8–11th September 2011, Logroño, Spania.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

În ceea ce priveşte originea structurii pasive cu *a veni*, Iorgu Iordan crede că aceasta a apărut în interiorul limbii române, iar punctul de plecare l-au constituit contextele de tipul *Apa **vine** mare; Valurile **veneau** amenințătoare*. Gabriela Pană Dindelegan[25] consideră că pasivul cu *a veni* a rezultat în urma unei substituții sinonimice (a lui *a fi*), cele două verbe în discuție, *a fi* şi *a veni*, intrând în relație de sinonimie şi în alte construcții, de exemplu, în cea copulativă (*El îmi **este** văr* vs *El îmi **vine** văr*). Pe lângă aceste explicații, care, cu siguranță, pot fi avute în vedere, mai ales că utilizarea copulativă a verbului *a veni* în română este atestată anterior celei pasive, se poate aduce în discuție şi gramaticalizarea independentă a structurii, având ca sursă exemple de tipul: *De aceaia bucurându-se grăiia: „Blagoslovită **vine** împărăție părintelui nostru David, în numele Domnului”, ce se zice „den Dumnezeu”; Blagoslovit **vine**, în numele Domnului, împăratul izraililor* (Coresi[26]), în care verbul *a veni* este ambiguu, oscilând între interpretarea ca verb de mişcare şi cea ca operator pasiv. Acest tip de explicație discursivă (care atribuie contextului un rol important) este curentă în studiile despre gramaticalizare[27]: structura sintactică identică a combinațiilor [*a veni* + predicativ suplimentar exprimat prin participiu] şi [*a veni* + participiu pasiv] poate fi considerată esențială pentru procesul de gramaticalizare. Se poate invoca aici şi o explicație lexicală[28]: verbele de mişcare (cum este şi *a veni*) sunt polisemantice, transcategoriale, plasându-se pe axa [timp − aspect − modalitate], fapt ce favorizează gramaticalizarea multiplă. Acest lucru se corelează cu faptul că, aşa cum am văzut mai sus, pasivul cu *a veni* aduce în plus față de cel cu *a fi* informație modală şi aspectuală.

În ultima parte a acestei secțiuni, vom încerca să descriem mai precis tipul de informație pe care îl adaugă *a veni* structurii pasive, precum şi restricțiile pe care le are această construcție. La indicativ prezent, un exemplu de tipul *Cartea **vine** pusă în cutie* este ambiguu între interpretarea pasiv-habituală sau deontică („De obicei, cartea este pusă în cutie” sau „Cartea trebuie pusă în cutie”) şi cea în care *a veni* îşi păstrează sensul de mişcare, iar participiul este predicativ suplimentar („Cartea vine fiind pusă într-o cutie”). La perfectul compus[29] însă, interpretarea pasivă nu este posibilă: *Al cincilea cadou **a venit** pus pe boboci de trandafiri galbeni; Setul verde **a venit** aşezat într-o cutiuță de bijuterii* (internet). În schimb, la imperfect, valoarea pasivă a structurii primează, verbul *a veni* pierzând posibilitatea de a fi interpretat ca verb de mişcare: *La toate maşinile pe care le-am meşterit eu, rulmentul **venea** aşezat pe furca aceea, dar la mine părea că e exact invers; E vorba de stratul cel mai de sus al fundației, cel peste care **venea** aşezat primul rând de cărămidă* (internet). Aceste exemple conduc către ideea că valoarea deontică,

[25] *Op. cit.*, 2003, p. 137; 2008, p, 136−137.

[26] Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, vol. I, *Textul*, Atelierele Grafice Socec & Co., Bucureşti, 1914, p. 105.

[27] Vezi Paul J. Hopper, Elizabeth Closs Traugott, *op. cit*., p. 87.

[28] Vezi Laure Lansari, *op. cit.*, p. 245−246.

[29] O restricție de acelaşi tip a fost semnalată de Giacalone Ramat şi Sansò, *op. cit.*, pentru pasivul cu *a veni* din italiană, care poate apărea numai la timpurile simple, la cele compuse fiind întotdeauna folosit pasivul cu *a fi*.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

iterativă ori habituală a verbului *a veni* din structurile pasive este incompatibilă cu natura perfectivă a perfectului compus. În schimb, structurilor aspectual imperfective, deschise informațional[30], care nu descriu deci evenimente încheiate, li se pot adăuga valorile suplimentare ale pasivului cu *a veni.* Combinarea valorii imperfective a imperfectului cu valoarea deontică sau iterativă a lui *a veni* creează efectul semantic de acțiune obișnuită, specific structurilor cu *a veni* pasiv la imperfect. În concluzie, pasivul cu *a veni* are următoarele caracteristici: este dinamic, deosebindu-se de cel cu *a fi,* care este static; valoarea deontică sau iterativă a pasivului cu *a veni* este mai puternică decât cea exprimată de pasivul cu *se*; este incompatibil cu valoarea aspectuală *perfectiv*.

3.2. Pasivul cu *a veni* în istroromână

Existența pasivului cu *a veni* a fost semnalată şi în dialectul istroromân, însă datele de care dispunem sunt incomplete. Emanuela Timotin[31] a arătat că, regional, sunt folosite verbele *a veni* şi *a rămâne* în locul auxiliarului tipic de pasiv, *a fi*. Observația se sprijină pe datele culese de dialectologul Mateo Bartoli, care a notat, în Jeiăni (un sat de istroromâni din Croația), ca formă de pasiv a verbului *a ucide,* construcția perifrastică cu *a veni* (*ie* ***vire ucis***), iar în Noselo (un sat de istroromâni din Croația, peninsula Istria), cu *a rămâne* (*ie* ***ramas-a ucis***), ambele verbe de mişcare/localizare. O altă formă de pasiv cu *a veni* apare şi într-un text cules în 1982, tot din Jeiăni (*néca víre* ***càşu ɣust***)[32].

Cele două localități nu au fost în contact direct cu limba italiană, deci e greu de susținut că aceste construcții sunt rezultatul influenței italiene. Se poate însă spune[33] că este posibil ca, anterior anchetelor dialectale care au scos la iveală aceste exemple de pasiv cu *a veni*, construcția să fi avut o răspândire mult mai mare. Acest lucru este susținut de faptul că pasivul cu *a veni* este atestat în partea de sud a teritoriului pe care se vorbeşte istroromâna, pentru care contactul direct cu limba italiană poate să explice apariția construcției. Chiar dacă e posibil ca italiana să fi fost una dintre sursele pasivului cu *a veni* din dialectul istroromân, influența străină nu poate fi singura sursă, mai ales că structura există şi în zonele neinfluențate de italiană. Deşi contextele pe care le avem sunt scurte, pasivul cu *a veni* din istroromână pare să semene mai degrabă cu cel din dacoromâna vorbită, decât cu cel din textele traduse ori culte, care copiază modelul italienesc.

3.3. Pasivul cu *a veni* în traduceri din limba italiană

Primele atestări ale pasivului cu *a veni* din română sunt în *Foletul novel*[34], un text care datează din 1693−1704, tradus din italiană de un nativ de la curtea lui

[30] În sensul de la Carlota S. Smith, *The Parameter of Aspect*, Kluwer, Dordrecht, 1991.
[31] *Op. cit.*, p. 487.
[32] *Apud* Richard Sârbu, Vasile Frățilă, *Dialectul istroromân*, Amarcord, Timişoara, 1998, p. 66.
[33] Vezi Emanuela Timotin, *op. cit.*, p. 488.
[34] *Foletul novel. Calendariul lui Constantin Vodă Brâncoveanu*, 1693−1704, ediție de Emil Vârtosu, Bucureşti, 1942.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

Constantin Brâncoveanul[35]. Construcția nu este deloc accidentală, având o frecvență mare în tot textul: *Nişte corăbii neguțătoreşti, den partea ei* ***vin arse****; drept aceaia, primejduiaşte oarecine a să mufluzi* (p. 7); *Craiul Leşăscu,* ***vine zăbovit****, cu nădejdi de puțin lucru* (p. 10); *Craiul Franțozescu, va să doarmă, dară* ***vine zăticnit*** (p. 14); *Un comendant, să să păzească de oamenii lui de casă, şi cel om mare stea cu grijă şi în mâncări şi în băuturi, pentru că-i* ***vine urzită*** *otrava* (p. 29); *Nesațiul unui lup,* ***vine stricat*** *de un chibzuit ciobanu* (p. 35); *Aşteptarea ceii curți,* ***vine înşălată*** *de un deşărt glas* (p. 40); *Un obrazu ostaş,* ***vine răsplătit*** *cu haină de procurator* (p. 41); ***Vine priimită****, meargerea de nişte polcuri* (p. 79); *Armistiția (adecă contenirea armelor)* ***vine hotărâtă*** (p. 85); *Un om mare* ***vine mazilit****, de o curte mare* (p. 85); ***Vin lepădate,*** *nişte propoziții* (p. 86); ***Vin rănduite*** *nişte solii, cu cărți de priimire* (p. 94); *Carii, ca nişte robi ce sănt, unii dentr-ănşii oarecum să înpărechiază, ce cu paguba lor, pentru că unii* ***vinu închişi*** *în temniță, alții* ***vin tăiați*** (p. 94); *Oameni, cu mare minte, pentru trebile lor, ce au lucrat,* ***vin răsplătite*** *cu cinste şi deregătorie* (p. 98); ***Vine descoperită****, o începătură de hicleşug, de un nărod prost, înpotriva unor ministri* (p. 100); *De iute vănt,* ***vine răsipit****, un pălcu de corabii* (p. 108); *Lucrările pe-ncet, a unui mare, de unii sănt într-o nemica socotite, iară de alții* ***vin slăviți****, pentru bună urmare ce urmează* (p. 112); *Acei ostaş prea obraznici,* ***vin pedepsiț*** (p. 123); *Să aceale expediții, cu pripă norocită şi mai apoi în slăbănog, adecăte cu paş de furnică,* ***vin urmate****, puțină grije ne vor aduce* (p. 128); *Acei mai tainič gabineti,* ***vin vădiț****, cu paguba a unui mare comendant* (p. 131); *Acel că înbrăca bine şi era ținut un om mare,* ***vine închis*** (p. 132); *Un loc, supus a cui triplicita, negândit* ***vine năvălit*** (p. 134); *Să însănătoşază un comendant, şi naltă cetate, de cumbarale, tunuri,* ***sărutată vine*** (p. 135); *Şi, acel nalt turn,* ***vine pus*** *la pământ* (p. 141); *Locul nu prea tare,* ***vine apucat*** *negândit* (p. 146); *Să vorbeaşte a să hotără o logodnă, dară* ***vine turburată*** (p. 147); *Iaste a ți să face milă de un norod, care vine* ***băntuit*** *de foc* (p. 153).

În secolul al XVIII-lea, singura atestare a pasivului cu *a veni* de care mai dispunem[36] este din *Gramatica* lui Ienache Văcărescu, din 1797, care, aşa cum arată terminologia, a avut şi surse italieneşti: *construzione sau alcătuire care dă Greci* ***vine numită*** *sintaxis* (cf. it. *viene chiamata*). În articolul citat, Iorgu Iordan arată că

[35] Pentru detalii, vezi Al. Mareş, *op. cit.*

[36] Pasivul cu *a veni* lipseşte din alte texte traduse din limba italiană în secolul al XVIII-lea, pe care le-am parcurs integral: *Cartea de bucate − O lume într-o carte de bucate, Manuscris din epoca brâncovenească*, transcrierea textului, prefața şi postfața de Ioana Constantinescu, Cu un studiu introductiv de Matei Cazacu, Editura Fundației Culturale Române, Bucureşti, 1997; *Diverse materie in lingua moldava* − în Carlo Tavigliani, *Alcuni manuscritti rumeni sconosciuti di missionari cattolici italiani in Moldava* (sec. XVIII), în *Studi rumeni*, IV, 1929−1930, Roma, 1930, p. 41−104; *Manuscrisul de la Göttingen* − Giuseppe Piccillo, *Il ms. Romeno Asch di Göttingen* (sec. XVIII), *Travaux de linguistique et de littérature*, XXV, 1, Strasbourg, 1987, p. 118−126; *Viața lui Bertoldo. Un vechi manuscris românesc*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text şi indice de cuvinte de Galaction Verebceanu, Chişinău, Museum, 2002; *Filerot şi Anthusa − La storia di Filerot e Anthusa. Istoria lui Filerot şi cu a Anthusei* (ms. 1374 BAR − Bucarest), edizione critica, introduzione e traduzione a cura di Angela Tarantino.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

structura *vine numită* are aici sensul unui pasiv obişnuit, fiind perfect echivalentă semantic cu *este numită.*

Mai târziu, construcţii care imită modelul pasivului cu *a veni* din italiană apar în texte ştiinţifice ai căror autori au avut contact cu limba italiană: *Câteva articlii de lege votaţi sub Carol abia acuma* ***veniră sancţionaţi*** *şi se codificară cu formalităţile usitate* (Bariţiu, P. A. I 362, în DLR, s.v. *veni*); *Ciocul* [cârligului]*... este aici relativ mare şi* ***vine aşezat*** *ca la pripoane* (Antipa, P 322, în DLR, s.v. *veni*), [Denumirea] *„Râpile”* ***vine*** *pentru întâia oară* ***pomenit*** *în documente* (Ghibănescu, S. I XXV 78, în DLR, s.v. *veni*).

Pasivul cu *a veni* din exemplele influenţate de modelul italienesc diferă de pasivul cu *a veni* din limba vorbită sub mai multe aspecte: este echivalent cu pasivul cu *a fi*, fără a adăuga enunţului valori modale sau aspectuale suplimentare; poate fi însoţit, ca şi pasivul prototipic, de complementul de agent exprimat prin substantiv sau pronume cu trăsătura *uman* (*de un chibzuit čoban, de un nărod prost, de alţii, dă Greci*) sau *nonuman* (*de un deşărt glas, de o curte mare, de iute vănt, de cumbarale, tunuri, de foc*); exemplele nu au, în general, citiri generice, ci specifice. Exemplele româneşti traduse din italiană nu par a avea puncte comune cu cele din italiana actuală. Este foarte probabil ca, în timp, pasivul cu *a veni* din italiană, care, la început, ar fi fost sinonim cu cel cu *a fi*, să se fi specializat semantic şi discursiv, cu valorile pe care le-am menţionat mai sus.

4. CONCLUZII

Din descrierea de până aici rezultă că, în română, sunt atestate două tipuri de pasiv cu *a veni,* unul fiind rezultatul copierii prin traducere a modelului italienesc, iar celălalt, o creaţie internă a românei. Pasivul care apare în traducerile din limba italiană sau în texte aparţinând unor autori cunoscători ai italienei este o structură artificială, copiată cu valorile specifice limbii de origine (din momentul traducerii), care nu a influenţat şi, foarte probabil, nu va influenţa sintaxa şi semantica pasivului din română. În schimb, pasivul din dacoromâna vorbită, ca şi cel din istroromână, este o creaţie a limbii române (care, aşa cum am văzut, poate primi diverse explicaţii), cu valori specifice (în fiecare dintre limbile care şi-au creat un pasiv cu *a veni,* acesta s-a specializat pentru exprimarea anumitor valori): nici pasivul cu *a fi,* nici cel cu *se* nu puteau exprima valoarea deontică, habituală ori iterativă a pasivului cu *a veni.* Astfel, româna verifică generalizarea tipologică[37] conform căreia limbile tind să-şi creeze mai multe tipuri de pasiv, specializate sintactic şi semantic.

[37] Vezi Edward L. Keenan, Matthew S. Dryer, *Passive in the world's languages*, în: Timothy Schopen (ed.), *Language typology and syntactic description*, Second edition, vol. I. *Clause Structure*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, p. 333.

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)

THE PASSIVE WITH *A VENI* 'COME' − ITALIAN LOAN TRANSLATION OR DEVELOPMENT OF ROMANIAN?

(Abstract)

In this paper, the authors investigate the passive construction with *a veni* 'come' in Romanian, which occurs in two different styles (in the oral, spoken language and in written, high-style texts), in two Romanian dialects (Daco-Romanian and Istro-Romanian), at different times, starting with the 18th century. The hypothesis of this paper is twofold. In the first place, we show that, on the well-known paths of grammaticalization, in Romanian there independently emerged *a veni* passive construction with a supplementary modal value, which is found in the present-day spoken language. In the second place, in certain texts translated from Italian another *a veni* passive construction can be found, which is perfectly synonymous with the regular *be* passive.

Cuvinte-cheie: pasiv, *a veni*, valori modale.
Keywords: passive, *come*, modal values.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan − Al. Rosetti"
Bucureşti, Calea 13 Septembrie nr. 13
Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
Str. Edgar Quinet nr. 5−7

Carolina Popuşoi

NICI UN/NICI O VS ***NICIUN/NICIO*** ÎN FRAZEOLOGIE

Limba română a conservat la nivel lexical numeroase structuri frazeologice (expresii, locuțiuni) care au ca elemente constitutive mult discutatele unități *nici un/niciun, nici o/nicio*. În acest articol, ne propunem să examinăm comportamentul lexemelor amintite, în funcție de particularitățile semantico-structurale ale construcțiilor în care apar.

Conform noilor norme ortografice din DOOM[2], elementele lexicale în discuție se scriu, cel mai adesea, împreună (legat)[1]. Tot în DOOM[2], se prezintă şi două situații în care aceste vocabule apar ortografiate separat:

– când *nici* este adverb, iar *un* (*o*), articol nehotărât (cf. *nu e prost şi nu e* ***nici un*** *om incult; nu e proastă şi nu e* ***nici o*** *persoană incultă*);

– când *nici* este conjuncție, iar *un* (*o*), numeral (cf. *n-am* ***nici un*** *frate, nici mai mulți; n-am* ***nici o*** *soră, nici mai multe*)[2].

Faptele de limbă dovedesc însă că ar mai exista un caz când unitățile lexicale care fac obiectul de studiu al acestei cercetări s-ar scrie separat, şi anume când *nici*

[1] Vezi: Vintilă-Rădulescu (2006), p. 14; vezi şi: Rădulescu Sala (2008), p. 540.
[2] Vezi: DOOM[2].

BDD-A480 © 2012 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:00:57 UTC)